

YARININ BARIŞ DÜZENİ HAKKINDA DÜŞÜNÜCELER (*)

Doçent Dr. Mehmet Ali Aybar

1 — **Ebedî sulh masalı:** Barışa ve âdil bir dünya nizamına yeniden susamış olan insanlığı haftalardır cazibesi altında tutan San Fransisko konferansı işini bitirmek üzeredir. Barış seven dünya milletlerinin temsilcileri, tarihte eşine tesadüf edilmeyen bir birlikle hürriyet diyarında toplanıp yarının barış ve emniyet düzenini kurmak için çalıştılar ve hâlâ hummalı bir şekilde çalışıyorlar. Bu çalışmalarını yaralı insanlık, kalbinin bütün ümitleriyle takip ediyor.

İnsanlığın ümitli, fakat buhranlı bir devirde yaşadığı muhakkaktır. Her şiddetli sarsıntıda, her buhranlı devirde, insanlar sulh, sükûn ve istikrara iştihak duyarlar. Böyle zamanlarda gönüller, hak ve adalet duygusuyla dolar ve bundan böyle aynı felâkete bir daha düşer olmamak için çareler aranır. Ve bütün felâketlerin kaynağı sanki içimizde değilmiş gibi, kötülüğü kaldırmak, zorbalığa son vermek için dış âlemde düzenler tasavvur olunur. İnsanlık tarihi her kanlı harpte, hususiyle son zamanlarda olduğu gibi, bütün insanlığı saran harplerde, ebedî bir sulhun arzulandığını ve bunu gerçekleştirmek için çareler düşünüldüğünü göstermektedir. Bundan bir müddet evvel yabancı bir mecmuada okumuştum: Milâttan 1500 sene evvelinden bugüne kadar adedi sekiz bine varan ebedî sulh ve dostluk muahedesi imzalanmış, fakat bunlardan hiç biri vasatî olarak iki sene-den fazla ömürlü olmamış. Bunlara, tâ Konfüçius'tan beri filozofların hazırladığı ebedî sulh tasarılarını da ilâve edersek, bir barış düzeni kurmak için yapılmış olan teşebbüslerin yekûnu bir hayliye bağlı olur.

Bunların içinde ne mükemmelleri vardır! Meselâ bundan 230, 235 sene evvel rahip Saint-Pierre'in kaleme aldığı tasarı, bu-

(*) Devletler Hukuku Türk Enstitüsünde 14 mayıs 945 tarihinde verilen konferans.

gün hâlâ değerinden bir şey kaybetmiş değildir. Bir fikir edinmek için tasarının 8 inci maddesini okuyalım. Filozof mezkûr maddede diyor ki:

«— Hiç bir hükümdar diğerine karşı, cemiyetin düşmanı ilân edilmiş olmadıkça silâh kullanmayacaktır. Fakat arada bir ihtilâf çıkarsa, hükümdarın temsilcisi bu ihtilâfı sulh şehrindeki âyan meclisine (yani Milletler Cemiyetine) havale edecektir.

Âyan Meclisi ihtilâfı komiserleri, yahut mütavassıtları ile hallettirmek için sarfı mesai edecektir. Eğer ihtilâf böylece halledilemez ise, Âyan Meclisi hakem sıfatıyla ihtilâfı kat'i olarak halleyliyecektir. Karar, her temsilci hükümdarından gereken talimatı aldıktan sonra çoğunlukla verilecektir. Karara uymıyan, yahut silâha sarılan hükümdar cemiyetin düşmanı ilân edilecek ve silâhını bırakana yahut karara uyana kadar cemiyet ona karşı harp edecektir. Harp sona erince suçlu hükümdar bütün harp masraflarını ödemekle mükellef tutulacağı gibi, kaybetmiş olduğu ülkeler ilelebet hâkimiyeti altından çıkmış bulunacaktır.

İşbu cemiyet on dört hükümdarın reyî ile teşekkül etmiş olduktan sonra, cemiyete iştirak etmeyen bir hükümdar bulunursa, Avrupanın sulh ve sükûnuna düşman sayılacak ve mumaileyh cemiyete iltihak edene, ya da mağlûp edilene kadar cemiyet onunla harp edecektir» (1). İstitraden o tarihte Avrupada yirmi dört hıristiyan hanedan bulunduğunu kaydedelim...

Ne güzel hükümler değil mi? Rahibin 8 inci maddesinde neler yok. Devletler Cemiyeti fikrinden, müşterek emniyetten tutun da, ihtilâfların barış yoluyla halli, mecburi hakemlik, zecri tedbirler, hattâ henüz bizim gerçekleştirmeğe muvaffak olmadığımız ekseriyet prensibine varıncaya kadar her şey, ileri bir devletler hukuku düzeninin hemen bütün unsurları var.

Evet buhranlı devirlerde, ıstırap çektikleri sıralarda insanlar güzel şeyler düşünüyorlar. Barış ve güvenliği sağlamak için bugüne dek yapılmış olan teşebbüslerin cümlesi ve bu meyanda Saint-Pierre tasarısı, hep buhranlı zamanların mahsulüdür. Rahibin ebedî sulh projesi Utrecht barışı imzalandığı tarihlerde yayınlanmıştı. Fakat çekilen ıstıraplar zamanla unutulduğu, belki de insanlar yaradılışları itibariyle hercaî meşrep oldukları için, ıstırap çektikleri sıra yarattıkları, hak adalet ve aklı selime dayanan düzeni bozuyorlar; bir zaman menfur saydıkları vasıtalara tekrar baş vuruyorlar.

(1) Le Fur et Chklaver-Recueil des textes 1934

Bundan bir kaç sene evvel ebedi sulh mevzuu üzerinde yazdığımız bir yazıyı şu satırlarla bitirmiştik: «Bize öyle geliyor ki, insanlar sulha kavuşunca harbi, harpte iken sulhu özliyorlar. Muazzam bir meddü cezir hareketi insanları harpten sulha, sulhtan harbe sürüklüyor. Halden memnun olmamak, elindekinden bıkmak insanların tiyneti icabıdır. Lâkin bundan dolayı bedbinliğe kapılmağa mahal yoktur. İnsanlar harp içinde sulh projeleri, sulhta iken harp kombinezonları yapmakla avunurlar. Bin bir meşakkat içinde avunmak, bu fanî dünyada mesut olma çarelerinden biri, hattâ saadetin tâ kendisi değil midir?»

Bugün yine aynı fikirdeyiz. Bu derece dervişçe bir tevekkül gösterilmese bile, müşahedeler şunu te'yid ediyor ki, insanlık henüz, değil ebedi, sadece uzunca sürecek bir barış nizamını dahi yaşatacak kadar olgunlaşmış ve akıllanmış sayılamaz. Evet harple en ufak bir menfaatin sağlanamadığı, sağlanamayacağı artık gün gibi aşikâr iken bir hiç için kanlarını döken insanlar, barış düzenini bozmadan yaşıyacak kadar akıllanmış ve uslanmış degillerdir. Fakat, buna rağmen biz yarının barış düzeninden söz açmak, yarının barış düzeni hakkında konuşmak zorundayız. Zira hemen gerçekleşmeler bile bugünün fikir hareketleri, yarının gerçek dünyasına temel olurlar.

∴

2 — Harbe karşı düşünülen çareler: Henüz San Fransisko konferansı sona ermiş olmadığı halde müstakbel barış teşkilâtının umumî hatlarını biliyoruz. Müzakereler, teklifler, hariciye bakanlarının demeçleri konferansında konuşmalara esas ittihaz olunan Dumberton Oaks tasarısında büyük değişiklikler yapılmıyacağını meydana koymuştur. Şu halde Dumberton Oaks projesini mantık ve akli selim ölçülerine vurmak suretiyle yarının barış ve emniyet düzeninin mükemellik derecesini anlamak kabildir.

Milletlerarası münasebetlerden harbi kaldırmak için, ileride «Birleşmiş milletler ana yasası» ismini alacak olan Dumberton Oaks tasarısında da, tıpkı selefi Milletler Cemiyeti misakında olduğu gibi, esas itibariyle iki çare düşünülmüştür: 1 — İhtilâfların harbe müncer olmadan hallini mümkün kılmak; 2 — Bu kabil olmadığı takdirde mütemerrit veya mütecaviz devleti zorlu vasıtalarla yola getirmek... Tasarının bu husustaki hükümlerini kısaca gözden geçirelim:

3 — İhtilâfların barış yoluyla halli: İhtilâfların harbe müncer olmadan hallini mümkün kılmak için tasarıda bilinen bütün barışçı vasıtalarla yer verilmiştir. Tasarının VIII inci bölümünün 3 üncü paragrafında deniliyor ki: «Sürüp gitmesi Milletlerarası sulh ve emniyeti tehlikeye koyacak mahiyette olan her uyuşmazlıktaki taraflar her şeyden evvel uyuşmazlığa: görüşme, tavassut, uzlaştırma, hakem veya hukukî bir çare veya her hangi bir diğer barış vasıtasıyla hal çaresi bulmak bağlamını yüklenecelerdir.

Emniyet Meclisi, tarafları ayrılıklarını bu gibi çarelerle halletmeğe çağıracaktır» (1).

İhtilâfların barış yoluyla halli mevzuunda emniyet meclisine mühim vazifeler verilmiştir. Bir kere, zikrettiğimiz 3 üncü paragrafta işaret edilmiş olduğu gibi, Emniyet Meclisi niza üzere bulunan tarafları tahrik edecektir. Fakat Emniyet Meclisinin asıl vazifesi ihtilâfın yukarıki vasıtalarla halledilememiş olması halinde başlar. Niza üzere bulunan devletlerin serbestçe seçtikleri vasıtalarla ihtilâf hallolunmadı mı, işi Emniyet Meclisi ele alacaktır. 4 üncü paragrafta: «Eğer buna rağmen, aralarında bir evvelki 3 üncü paragrafta mevzuubahsedilen neviden bir uyuşmazlık bulunan taraflar bu uyuşmazlığı 3 üncü paragrafta işaret edilmiş olan vasıtalarla halledemezler ise, uyuşmazlığı Emniyet Meclisine sunmağa mecbur olacaklardır» deniliyor.

Bu hüküm ileri bir yeniliktir. Hatırlardadır ki, Milletler Cemiyeti misakında bu yolda bir hüküm yoktu. Misakın 12 inci maddesi âzalara terdidî bir mükellefiyet tahmil etmiş, ve ihtilâfı konsey veya asambleye, hakem veya adalet divanına havale etmek şıklarını seçmekte azaları serbest bırakmıştı. Fakat ihtilâf bunlardan birine havale olundu mu vecibe yerine getirilmiş olur ve her halde Milletler Cemiyeti Konseyi, ihtilâf muallâkta kalsa bile — hakem kararlarının tatbikini sağlayacak tedbirlerin bulunması hali ile durumun bir harp tehlikesi yarattığı hal müstesna — işe müdahale edemezdi. Halbuki görüldüğü veçhile, yeni tasarıda ihtilâfların mutlaka halli temin edilmek istenmiş ve ihtilâf muallâkta kaldıkça Emniyet Meclisinin işe müdahalesini sağlayacak hükümler konmuştur. Bundan ötürü bunun hem yeni, hem ileri bir hüküm olduğunu söyledik.

(1) «Dumberton Oaks» projesi - Ankara H. Fakültesi dergisi 1944 cilt 2 - sayı 1, Çeviren İlhan Sütem. Bazı tadilatla bu tercümeyle esas ittihaz ettik.

4 — **Emniyet Meclisinin anormal müdahalesi:** Fakat tasarı başka bir yenilik te ihtiva ediyor. Filhakika Emniyet meclisinin uyuşmazlığın her safhasında işe müdahalesi temin edilmiştir. 4 üncü paragrafın ikinci bendinde deniliyor ki:

«Emniyet Meclisi her vak'ada uyuşmazlığın devamının, hakikaten milletlerarası sulh ve emniyetin muhafazasını tehlikeye koyabilecek durumda olup olmadığına karar verecek ve bunun neticesinde kendisinin anlaşmazlığı halletmesi gerektiğine hükmederse 5 inci paragrafta yazılı olan hükümlere göre hareket edecektir». 5 inci paragraf şu yolda yazılmıştır:

«Emniyet Meclisi yukarıdaki 3 üncü paragrafta işaret edilmiş olan neviden bir uyuşmazlığın her hangi bir safhasında vak'aya uygun hal çaresi yolları ve usullerini tavsiye etmek salâhiyetini hâiz olacaktır.»

Kullanılan ifade pek açık sayılamaz ise de, San Fransiskodaki tartışmalardan anlaşılıyor ki, bu paragraf Emniyet Meclisine, ihtilâf niza üzere bulunan devletlerin serbestçe seçtikleri bir usul ile halle çalışılırken dahi, işe vaz'iyed etmek salâhiyetini vermektedir.

Bunun da bir yenilik olduğu muhakkaktır. Milletler Cemiyeti misakında benzer bir hükmü beyhude ararsınız. Lâkin bu yenilik acaba aynı zamanda bir ilerilik midir? Zannetmiyoruz. Niza üzere olan tarafların ihtilâfı hal için ihtiyar ettikleri usul ile bir neticeye varılmadan ve fakat çalışmalar da henüz devam ettiği bir sırada ihtilâfı Emniyet Meclisinin ele almasında bir fayda melhuz değildir. Evet belki daha kısa zamanda ihtilâf halledilecektir. Fakat unutmamak lâzımdır ki, ihtilâfın halli kadar bir hoşnutsuzluk havasının yaratılmaması da mühimdir. Halbuki, Emniyet Meclisinin işin normal seyrini durdurarak ihtilâfı ele alması ve böylece karara bağlaması, taraflarca, hususile karar aleyhine tecelli eden devletçe hoş karşılanır denilemez. Gerçi Emniyet Meclisinin barış ve güvenliği korumak maksadile işe müdahale edeceği şüphesizdir. Fakat bir hukuk düzeni vücade getirilirken, kötü ihtimalleri de gözönünde bulundurmak ve keyfi muamelelere açık kapılar bırakmamak lâzımdır. Daha başka bir takım mahzurlar da vardır. Bu usul öteki vasıtaların önemini ve her birinin kendine güvenini sarsacak mahiyettedir. Düşününüz; farzedelim ki, ihtilâfa Adalet Divanı bakmaktadır. Emniyet Meclisi adalet mekanizmasını durdurur ve işe el korsa, bir kere böyle bir hareketi meşru göstermek mümkün değildir. İlmî ve ahlâkî otoritesi, tarafsızlığı dünyaca müsellemler bir uzva, Adalet Divanına işi yarıda bıraktırıp onun yerine Emniyet Meclisinin geçmesi asırlık adalet öl-

çülerini altüst edecek bir keyfiyettir. Sonra böyle bir vaziyette Adalet Divanının prestiji, nüfuzu ve kendi kendine güveni ne olur?

Kaldı ki bu nahoş şeyleri göze almak için bir zaruret yoktur. Çünkü biraz evvel de işaret olunduğu veçhile, ihtilâf ortadan kalkmadıkça, mesele nasıl olsa nihayet Emniyet Konseyine gelecektir. Biraz teenni, biraz itidal asla zararlı olmamıştır. Bundan ötürü Türk heyetinin tadil teklifleri arasında bu noktanın da bulunmasını memnunlukla karşıladık. Teklifin nazara alınarak tasarıda bu yolda bir değişiklik yapılacağını umuyoruz.

5 — Emniyet Meclisinin bulunan hal suretlerini gerçekleştirmek bakımından salâhiyetleri: Buna mukabil bulunan hal suretlerini yahut mahkeme veya hakem kararlarını yürütmek hususunda Emniyet Meclisine tanınan geniş salâhiyetler hararetle alkışlanmalıdır.

Kuvvete dayanmayan adalet âciz kalıyor. Kuvvetin adalet emrine verilmesi insanlık için ileri bir hamle olacaktır.

Tasarıda deniliyor ki: «Eğer Emniyet Meclisi (A) kısmının 3 üncü paragrafında gösterilen usule veya meclis tarafından (A) kısmının 5 inci paragrafında yapılan tavsiyelere rağmen her hangi bir uyuşmazlığın halledilmemiş olması keyfiyetinin milletlerarası sulh ve güvenliğin muhafazasına bir tehdit teşkil ettiğini görürse, milletlerarası sulh ve emniyeti muhafaza etmek için, meclis, teşkilâtın amaç ve prensiplerine uygun olan gerekli bütün tedbirleri alacaktır» (1).

(A) kısmının 3 üncü paragrafı bildiğimiz barışçı vasıtalara; 5 inci paragrafı da Emniyet Meclisinin ihtilâfların barışçı vasıtalarla halledilmesi mevzuundaki salâhiyetlerine tahsis edilmiş olduğuna göre, demek oluyor ki, umumiyetle barış yoluyla ihtilâfın bertaraf edilememesi halinde Emniyet Meclisi ihtilâfı gereken tedbirleri almak suretiyle izale edecektir. İleride görülecektir ki, meclis bu salâhiyetine dayanarak hattâ silâhlı vasıtalara bile baş vurulabilecektir.

Bunun bir kazanç olduğu muhakkak olmakla beraber, gönül tasarıda, hususiyle hakem ve mahkeme kararlarının yürürlüğü hakkında, daha kesin bir ifade kullanılmasını isterdi. Zira yukarıki paragraf hükümlerine göre, Emniyet Meclisinin bu mevzudaki salâhiyeti, barış ve güvenliğin tehdit veya ihlâl edilmesi hallerine inhisar etmektedir. Halbuki dünya barışı ihlâl edilmeksizin de bir hakem kararına uyulmaması mütasavverdir. Maaheza Emniyet Meclisi va-

(1) Tasarı; Bölüm VIII; (B) harfinin 1 inci paragrafı.

zifesi müdrik olarak hareket ettiği müddetçe bu boşluğu kapatabilecektir. Her halde sabık Milletler Cemiyeti Meclisinin aynı mevzu-daki salâhiyetleri ile, yeni Emniyet Meclisinin salâhiyetleri karşılaştırılınca ferahlık duymamak kabil değildir. Bilindiği gibi, Milletler Cemiyetinin Meclisi de, hakem kararlarının tatbikini sağlamak için gereken tedbirleri almakla mükellefti. Lâkin, zorlu vasıtalara tek başına müracaat etmek salâhiyetinden mahrum olan meclis, ister istemez platonik bir rol oynamaya mahkûm idi. Halbuki Emniyet Meclisi platonik bir uzuv olmaktan çok uzaktır. Onun için tasarıya hakem ve mahkeme kararlarının yürürlüğü bahsinde daha açık hükümler konulmamış olması hayretimizi mucip oldu. Maamâfih biraz evvel işaret olunduğu gibi Emniyet Meclisi vazifesini müdrik olarak çalıştığı takdirde bu boşluğu kolayca doldurabilir. Şimdiden emin olabiliriz: yeni teşkilâta hukuk müeyyidesiz kalmıyacaktır.

6 — Mahallî anlaşmalar: Tasarıda harbi önleyici ikinci bir tedbir olarak, mahallî anlaşmalar ele alınmıştır. Devletlerin, mahallî tesanüt bağlarının tesiri altında mıntakavî ittihatlar yapmaları, tecavüz hareketlerinin önlenmesi bakımından yararlı addedilmiştir.

Tasarıda, VIII inci bölümün (C) harfi altında deniliyor ki: «1 — Milletlerarası sulh ve emniyetin muhafazasıyla alâkalı mahallî bir hareketle halledilebilecek olan meselelerde mahallî anlaşmaların veya teşebbüslerin varlığına mâni olacak her hangi bir kayıt ana yasa da bulunmayacaktır. Yeter ki bu anlaşmalar veya teşebbüslerin faaliyetleri teşkilâtın amaç ve prensiplerine uysun.

Bu nevi mahallî anlaşmalar veya memurluklar vasıtasıyla, gerek alâkalı devletlerin teşebbüsü, gerek bu memurlukları yetkili kılarak, uyuşmazlıkların hallini Emniyet Meclisi destekleyecektir.

2 — Emniyet Meclisi lüzum gördüğü zaman kendi otoritesi altındaki bir icraî harekette bu nevi anlaşma ve teşkilâtlardan istifade edecek, fakat Emniyet Meclisinin önceden müsaadesi alınmaksızın bu mahallî anlaşmalara veya teşkilâtlara dayatılarak hiç bir icraî harekette bulunulmayacaktır.

3 — Milletlerarası sulh ve emniyetin muhafazası amacı ile mahallî anlaşmalar veya teşkilâtlara dayanılarak tasarlanacak veya girilecek her iş hakkında Emniyet Meclisine daima esaslı olarak mâlûmat vermek lâzımlıdır».

Görülüyor ki tasarıda mahallî anlaşmalara ayrılan paragraflar vaziyet hakkında açık ve tam bir fikir vermekten uzaktır. Bir kere anlaşma tâbirinden, ihtilâfı halleden uzlaşma kastedilmiş olabileceği

gibi, yani bu, ihtilâf zuhur ettikten sonra tarafların müzakere yoluyla anlaşmaları, uzlaşmaları mânasına gelebileceği gibi; ihtilâfların doğmasına mâni olacak veya zuhur eden ihtilâfların sulhan halli için, peşinden vücuda getirilmiş ittihatlar mânasına da gelebilir. Bu ikinci şıkta mahallî anlaşmalar, derece derece, en gevşek ittihat şekline başlayıp konfederasyon ve federasyona kadar gidebilirler. Yukarıki paragraflarda «memurluklar» ve «teşkilâttan» bahsedildiğine göre, mahallî anlaşmalara bu ikinci mâna verildiği anlaşılıyor ise de, bunların kuruluş ve işleyişleri hakkında tam bir fikir edinilmesi ka- bil olmuyor.

7 — Mahallî anlaşmalar bir sulh unsuru mudur? : Fakat, her halde tasarının mahallî anlaşmalarla harplerin önlenebileceği hakkındaki fikri benimsemiş olduğu muhakkaktır. Milletler Cemiyeti misakı da buna inanmıştı. Misakın 21 inci maddesinde: «Monroe doktrini gibi mahallî anlaşmaların misak hükümleriyle telif edilmez olmadığı» yazılı idi. Lâkin acaba bu kanaat yerinde midir? Söylendiği gibi mahallî anlaşmalar barış ve güvenliği sağlamağa elverişli vasıtalar mıdır? Gerçi ilk bakışta öyle görünürler. Zannedilir ki, bu sayede mıntakavî tesanüt bağları ve duyguları kuvvetleneceği için âkitler arasında harp bertaraf edilmiş olacaktır; ve yine bu suretle birleşen devletler, kuvvetli bir blok vücuda getireceklerinden, hariçten gelebilecek tecavüzler de önlenmiş bulunacaktır. Fakat bu düşünceler nazarî bir hakikatin, hem de ancak yarısını ifade ederler. Zira tatbikatta hiç böyle olmuyor. Mahallî anlaşmalar ne birlik âzalarını aralarında harp etmekten menediyorlar; ne de hariçten gelecek tecavüzleri önleyebiliyorlar; bilâkis... Bilmem bunun için Cermen konfederasyonunun 1866 da birliğe dahil Prusya ile Avusturyanın harbe tutuşmaları neticesinde dağıldığını; Birleşik Amerikanın da iftirak harbinde aynı âkıbete düçar olmasına ramak kaldığını hatırlamağa lüzum var mıdır?

Hariçten gelecek tecavüzlerin önlenmesine gelince: Bu daha da önemlidir. Çünkü birlik âzalarının aralarında harp etmeleri, nihayet istisnâî bir şeydir; halbuki mahallî anlaşmaların hariçten gelecek tecavüzleri önlemek şöyle dursun, bilâkis âdeta bunları teşvik etmeleri keyfiyeti ise siyasi tarihin şaşmaz bir hakikatidir. Diyeceksiniz ki, henüz mahallî anlaşmalar umumî bir tatbik mazhar olmadan böyle bir hüküm vermek doğru değildir. Evet, fakat ittifak siyasetinin ne olduğunu biliyoruz. Buna kıyasen mahallî anlaşmalar siyasetinin ne netice vereceğini şimdiden tahmin etmek güç olmasa gerek.

Milletlerarası münasebetlere bugünkü zihniyet, daha doğrusu dünkü zihniyet — milletlerası ahlâkı, tesanüdü ve içtimallığı hiçe sayan egosantrik zihniyet — hâkim oldukça, bir kaç devletin birleşerek kuvvetli bir blok vücuda getirmeleri, buna ne isim verilirse verilsin, bir tecavüze uğramaktan korkan komşu devletleri de birleşmeğe sevkedecektir. Tıpkı eski usul ittifaklarda olduğu gibi.

Her mahalli anlaşma, yeni bir mahalli anlaşma doğuracaktır. Hele asırlık kinler ve hırslarla kaynıyan Avrupamızda bu mutlaka böyle olacaktır. Demek ki, mahalli anlaşmalar sisteminin, bizi tekrar müvazene siyasetine götürmesi mukadderdir. Halbuki müvazene siyasetinin tarih boyunca verdiği neticeler malûmdur. Çok uzaklara gitmeğe lüzum yok; birinci ve ikinci dünya harplerine tekaddüm eden siyaset kombinezonlarını hatırlamak kâfidir.

8 — Dünya teşkilâtının kontrolü mutlaka lâzımdır: Tasarıda endişelerimizi azaltan bir hüküm vardı. Deniliyordu ki: «Emniyet Meclisinin önceden müsaadesi alınmaksızın bu mahalli anlaşmalara veya teşkilâtlara dayanılarak hiç bir icrai harekette bulunulamıyacaktır.» Bu hüküm Emniyet Meclisi vazifesini müdrik olduğu müddetçe müvazene siyasetinin kötü neticelerini önlemek için ciddi bir teminatı. Zira iki devlet blokunun menfaatleri çatışsa bile, bunlar Emniyet Meclisinin müsaadesi olmadıkça, yani bu gruplardan biri mütecaviz addedilmedikçe, icrai mahiyette hiç bir harekete baş vuramıyacaklar, neticeten harbe tevessül edemeyeceklerdi. Halbuki, son günlerde alınan haberlerden, bu kaydın kaldırılması hususunda San Fransiskoda anlaşma hâsil olduğunu ve mahalli teşekküllere, Emniyet Meclisi harekete gelene kadar, icrai hareketlerde bulunmak salâhiyetinin tanıdığını öğrendik.

Bunun iyi niyetlerle yapıldığı muhakkaktır. Bu suretle mütecavize karşı daha süratle harekete geçmek imkânı sağlanmak istenmiştir. Fakat iyi niyetle yapılan müsaadeler, milletler arası münasebetler alanında maalesef suiistimallere, kötü tatbiklere yol açıyorlar. Yine son gelen haberlerden Birleşmiş Milletler ana yasasında mütecavizin kim olduğunun tarif edilmeyeceği de anlaşıldıktan sonra, eski sistem müvazene siyasetinin keyfiliklerine düşülmesinden haklı olarak korkulabilir.

Buna, tasarının alelâde siyasi ittifakları menetmiş olmadığı, binaenaleyh mahalli menfaatler çevresini aşan ittifakların yapılabileceği ve nihayet mahalli anlaşmaların daima bir büyük devletin nüfuzu ve patronajı altında kurulacağı da ilâve edilecek olursa, yeni

dünya teşkilâtının asırlık milletlerarası siyasetin umumi ve esaslı hatlarını hemen hiç değiştirmediğini kabul etmek icap eder. Sürekli bir barış ve adalete dayanan milletlerarası güvenliğin tesisini beklileyen insanlık demek oluyor ki, yine ittifak, müvazene ve nüfuz bölgesi siyaseti ile başbaşa kalacaktır. Bunca asırlık tecrübelerden, hususiyle şu son ağır tecrübeden sonra, daha hâlâ siyaset erbabının aynı çıkmaz içinde beyhude gayret sarfetmeleri cidden acıklı bir manzaradır. Dünya sürekli bir barış düzenine kavuşturulmak istenilirken, haydi bir dereceye kadar kabul edelim ki, cüretkâr sayılan yeniliklere baş vurulmıyor; fakat hiç olmazsa kötülüğü tebeyyün etmiş olan yollar terkedilmelidir.

Beşeri, iktisadi, sosyal ve coğrafi âmiller bazı devletlerin daha sıkı işbirliği etmelerini icap ettirebilir. Bunların aralarında anlaşarak mahalli teşekküller vücuda getirmeleri elbet lâzımdır. Fakat evrensel teşkilât bunları yalnız şeklen değil, fiilen içine almalı mahalli teşekküller merkez teşkilâtına bağlanmalıdır. Yani birleşmiş milletler ana yasasında her mahalli teşkilâtın çevresi ve salâhiyetleri kesin olarak belirtilmeli; her halde eski tarz ittifaklara, müvazene ve nihayet nüfuz bölgesi siyasetine giden kapılar behemehal kapatılmalıdır.

Esasen bugünkü şekli ile ittifak siyasetine, teşkilâtlı bir Devletler Cemiyetinde yer yoktur. Kendini korumak maskesi altında aktedilen, fakat daima müstakbel bir tecavüz hareketini hazırlayan ittifaklar, devletlerin hasis menfaatlerine göre serbestçe bağlanıp çözülebilirken, barış düzeninin ve bunu korumakla mükellef merkezî teşkilâtın tesirsiz kalması mukadderdir. Yeni dünya barış düzeni kurulurken, bu kadarcık bir yenilik beklemek hakkımızdı; ittifak siyaseti âlenen mahkûm edilmeli; mahalli anlaşmaların bir isim başkalığından ibaret kalmamaları temin olunmalı; müvazene ve nüfuz bölgesi siyasetlerine mutlaka son verilmeli idi. İkinci dünya harbinden çıkan insanlık bu hamleyi cüretkâr bir yenilik saymazdı. Biz, meslekî birlikleri dağıtan ve tekrar kurulmalarını meneden Le Chapelier kanunu gibi, ittifaklar sistemine ve tetemmuatına artık yer vermeyen bir kanun lâzımdı.

9 — Harbi önlemek için iktisadi ve sosyal meseleleri çözmek : Tasarı, bir de milletlerarası iktisadi ve sosyal problemlerle uğraşmak ve bu alanda devletlerin işbirliği etmelerini sağlamakla mükellef bir teşkilât vücuda getiriyor. Bu teşebbüsü de umumî önleme tedbirleri meyanında saymak lâzımdır. IX uncu bölümün birinci paragrafında:

«Milletlerarasındaki dostluk ve münasebetler için gerekli olan refah ve istikrar şartlarını kurabilmek için Teşkilât, milletlerarası iktisadî sosyal ve insani meselelerin hallini kolaylaştıracak ve insanların haklarına ve bütün esaslı hürriyetlere hürmeti sağlayacaktır. Bu faaliyetin başarılması Umumi Meclise ve Umumi Meclisin otoritesi altında bulunan İktisadî ve Sosyal Meclise tevdi edilmiştir» denilmiş olmasına göre istihdaf edilen gayenin barış ve güvenliğin idame ve takviyesi olduğu aşikârdır. Beşerî, sosyal ve iktisadî problemlerin, dünya sulh ve emniyeti ile alâkası o derece sıkıdır ki, bu mevzu üzerinde ne kadar hassasiyetle durulsa yeridir.

Hatırlardadır ki, geçen dünya harbi sona erdiği sıralarda, milletlerarası sulh ve emniyetin sosyal adaletle kaim olabileceği düşünülmüş ve Versay antlaşmasının XIII üncü faslı iş ve işçi meselelerine tahsis edilmişti. Lâkin kurulan iş teşkilâtı sosyal problemlerin ancak mahdut bir kısmı ile alâkalı idi. Bunun için sosyal ve insani meselelerle şümulü bir şekilde uğraşmak vazifesi Milletler Cemiyetine verilmişti. Gerek iş teşkilâtının gerek Milletler Cemiyetinin müsbet mesailerini şükranla anılmalıdır. İki dünya harbi arasında bu mevzularda önemli işler görülmüştür. Bu böyle olmakla beraber, iktisadî sosyal ve insani problemlerin gerektiği kadar mühimsenmemiş olduğu da bir hakikattir. Milletler Cemiyeti bunu tâli ehemmiyette bir iş addetmiş, dünya sulhu ile sosyal problemlerin çözülmesi arasındaki sıkı bağları tamamiyle kavramamış; kavramış ise bile gerektiği kadar çalışmak fırsatını bulamamıştır.

10 — Demokrasi ve sulh Yeni dünya teşkilâtının bu mevzularla çok yakından ciddiyetle uğraşacağı ve bu suretle barış siyasetinin temellerine nüfuz etmek imkânını bulacağı anlaşılıyor. İktisadî ve Sosyal Meclisin ele alacağı mevzuları şimdiden yegân yegân tayin etmek elbette mümkün değildir. Fakat, yeni teşkilâtın «insanların haklarına ve bütün esaslı hürriyetlere hürmeti sağlamakla» mükellef olması istikbale emniyet ve ümitle bakmak için kâfidir. Eğer Atlantik beyannamesindeki dört temel hürriyetin evrenselce gerçekleştirilmesi kabil olursa, bu, insanlık için ve dünya sulhu için paha biçilmez bir başarı olacaktır. Zira bu hürriyetler rejimi bizi demokrasiye ulaştıracaktır; demokrasi ise, Kant'ın bundan yüz elli sene evvel söylediği gibi, dünya sulhunun temellerinden biridir. Bundan ötürü yeni dünya teşkilâtı kurulurken, demokrasi mevzuu üzerinde ciddiyetle durulduğunu görmek insana ferahlık veriyor.

Milletler Cemiyeti misakı hazırlanırken de bu yoldan yürün-

müştü. Misakın birinci maddesinde: Âzalığa kabul edilecek devlet, dominyon ve sömürgelerin kendilerini serbestçe idare etmeleri gerektiği tasrih olunmuştu. Bu şartı sonradan Asamble, demokratik bir hükûmete malik olmak şeklinde anlamış; lâkin Habeşistan Milletler Cemiyetine alındığı sırada buna uyulmamıştı. Bugün aynı hataların tekrarlanmaması lâzımdır. Birleşmiş milletler ana yasasına daha kesin ve açık hükümler konmalı ve demokrasi evrensel bir hükûmet şekli olarak tanınmalıdır.

11 — Vesayet altında demokrasi olur mu?: Demokrasi hakkında, bilhassa geçen dünya harbinden sonra, pek çok şey söylendi. Hattâ şurada burada zuhur eden yeni rejimler klâsik Demokrasiye karşı cephe aldılar. Fakat bu rejimler de klâsik demokrasiden daha ileri bir demokrasi kurmakla övündüklerinden, demokrasinin en iyi hükûmet şekli olduğu hususunda herkesin ittifak ettiği anlaşılıyor.

Artık tarihe intikal etmiş olan bu yeni rejimleri bir tarafa bırakalım. Esasen biz klâsik demokrasinin hürriyeti ve müsavâtı ile iktifa edecek kadar kanaatkâriz; daha iyisinden, daha ilerisinden vaz geçtik.

Fakat bu sefer de şöyle bir iddia karşısında bulunuyoruz. deniliyor ki: «Demokrasi en ileri bir hükûmet şekli olmakla beraber bunu her milletin bünyesi hemen kaldıramaz; henüz siyasi rüşdünü idrak etmemiş olan milletlere bir hazırlık devresi geçirtmek zaruridir. Aksi takdirde Demokrasiden fayda yerine zarar hâsıl olur.»

Demokrasiye vesayetle ulaşılmasını tavsiye edenlerin, yukarıda hulâsa ettiğimiz fikirleri, üzerinde dikkatle durulacak ehemmiyettendir. Zira milletlerin kültür ve olgunluk bakımından aynı seviyede bulunmadıkları bir hakikat olduğu gibi; demokrasinin, kültüre, olgunluğa ve fazilete dayanan bir hükûmet şekli olduğu da yine bir hakikattir. Binaenaleyh eğer halk kültürünün genişlemesi ve olgunluğunun artması vesayet altında sağlanabiliyorsa, bu takdirde geri milletlerde demokrasinin derhal tatbikinden vaz geçmek daha doğru olur. Amma acele hüküm verilmemelidir. Demokrasinin aradığı olgunluk, halkın, tarih karşısındaki mesuliyetini müdrük olarak hareket etmesi ve bu mesuliyet duygusuyla hükûmet işlerinde son söze sahip olmasıdır. Bu böyle olunca evvelemirde şu suali cevaplandırmak icap eder: Bu mesuliyet duygusu vesayet rejimlerinde kazanılabilir mi?

Radikal demokratlar bu suale menfi bir cevap veriyorlar.

Diyorlar ki: «Nasıl yüzmeyi karada değil, denizde ve çabalıyarak öğreniyorsak, hükümet işlerine iştirakten mütevellit tarihi mesuliyet duygusunu da, ancak demokratik rejimin hürriyet ve müsavakat havası içinde iktisap edebiliriz. En iyi niyetlere rağmen vesayet rejimi altında yaşayan halka siyasi hürriyetin ve siyasi müsavakatın ne olduğu öğretilemez; hele bu hakların mesuliyet duygusuyla nasıl kullanılacağı hiç öğretilemez. Çünkü bunlar, ikinci bir tabiat gibi, itiyat haline gelen tatbiklerin mânalandığı kavramlardır.»

Tarih sosyal ilimlerin lâboratuvarıdır derler. Radikal demokratların iddialarını tarih yalanlamıyor. Bugün en ileri demokrat milletlerin, bu tekâmüle demokratik hakları kullana kullana eriştiklerini tarih teyit ediyor. Buna mukabil, vesayet rejimi altında bir milletin demokrasiye kavuştuğunu, tarih hiç kaydetmiyor. Amma diyeceksiniz ki, olgunlaşana kadar demokrat milletlerin bir çok sarsıntılara maruz kalmış olduklarını da tarih gösteriyor. Doğrudur. Demokrasiyi kabul eden milletlerin âme hayatı sarsıntılı geçer; hattâ bu, en olgun milletlerde bile böyledir. Fakat «gülü seven dikenine katlanır» ve frenklerin dediği gibi: «Yumurta ktrmadan omlet yapmak kabil değildir.» Kaldı ki, vesayet rejimi kabul edilecek olursa, halkın yetişkinlik ve olgunluğunu bizzat iktidar mevkiinde bulunan zevat takdir edeceğinden bu hükmün ilânihaye gecikmemesi için de hiç bir sebep yoktur.

Esasen öyle zannediyoruz ki, ikinci dünya harbi bu husustaki bütün tereddütleri, çekingenlikleri izale etmiştir. Bu harbin halk kontrolüne tâbi olmıyan hükümetlerce açıldığı görüldükten ve halk hükümetlerinin de barış için ciddî bir teminat olabileceği anlaşılmış olduktan sonra, artık şu veya bu mülâhazalarla demokrasinin yine geciktirilmesini talep edecek kimselerin çıkabileceğine ihtimal verilemez.

Temennimiz şudur: Yeni dünya düzeni demokrasiyi evrensel bir hükümet şekli olarak tanımakla iktifa etmesin; aynı zamanda bunun kâğıt üzerinde kalmamasını da temin etsin.

12 — Silâhsızlanma meselesi: Son olarak tasarının silâhsızlanma mevzuundaki hükümlerini de umumî mahiyette bir önleyici tedbir olarak sayabiliriz. Dumberton Oaks tasarısı bu mevzuda Umumî Meclis ile Emniyet Meclisini birlikte vazifelendiriyor. Barış ve emniyetin muhafazası için milletlerarası işbirliği umumî prensiplerini — silâhsızlanmayı ve silâhsızlanmanın nizama sokulmasına taallük eden prensipler dahil — gözetmek vazifesi Umumî Meclise; Si-

lâhsızlanmalar için yer yüzündeki insan ve iktisadi kaynaklardan mümkün olduğu kadar az istifade ederek milletlerarası sulh ve emniyeti korumak ve devam ettirmek vazifesi de Emniyet Meclisine verilmiş bulunmaktadır (1).

Birinci dünya harbinden sonra uzun hazırlıkları müteakip toplanan silâhsızlanma konferansının bir seneden fazla bir zaman çalıştığı, fakat bir neticeye varmadan dağıldığı hatırlardadır. Konferansın akamete uğraması o sıralarda Almanyanın yeniden silâhlanmasına atfedilmişti. Doğrudur. Görünen sebep bu idi. Lâkin bunun daha derinlerde bulunan, karanlıkta kalan sebepleri de vardı. Bu sebeplerin aydınlığa çıkarılması, bugün bize, rehberlik edecekleri için faydalıdır. Mesele üzerinde uzun boyul durmaklığımıza bu etüdün mahdut çevresi müsait değildir. Yalnız şu hususları hatırlatmakla iktifa edeceğiz :

Silâhsızlanma işi milletlerarası güvenliğe bağlıdır. Güvenlik ise, ihtilâfların barış yoluyla halli müessesesinin müessir bir şekilde mecburî oluşuna... bu iki şart tahakkuk etmiş olmadıkça silâhsızlanmaya teşebbüs etmek abestir. Birinci dünya harbini müteakip, barışçı zihniyetinin milletler arası münasebetlere hâkim olduğu sıralarda, ortaya atılan şu formül: «Emniyet, mecburî hakemlik, silâhsızlanma» formülü bugün dahi kıymetini muhafaza etmektedir. İhtilâfların barış yoluyla halli mecburî kılınıp, güvenlik gerçekleşmiş olmadıkça, silâhsızlanmağa teşebbüs etmenin, netice vermeyeceği artık tamamiyle anlaşılmış olmalıdır ki; Birleşik Amerika dış işleri bakanı bay Stetinius bir makalesinde silâhsızlanma işinin: «Ancak yeni teşkilâtı yürürlüğe koymağa muvaffak olduktan; riayet edilen bir milletlerarası kanunlar manzumesi vücuda getirildikten; sulhu devam ettirecek müşterek ve tesirli vasıtalar kurarak bunları işletebildikten ve nihayet umumî menfaat namına çalışan kuvvetli ve emin bir iktisadî ve sosyal işbirliği geliştirilebildikten sonra» ele alınabileceği noktasında bilhassa ısrar etmiştir (2).

Demek oluyor ki, silâhsızlanma ilk nazarda büyük ehemmiyeti hâiz olan önleyici bir tedbir gibi görünmekle beraber, haddi zatında ikinci derecede ehemmiyetli bir sulh çaresidir. Filhakika silâhsızlanmanın bir tedbir derğil hattâ bi netice olduğu bile söylenebilir.

(1) Tasarı V inci bölüm, (B) harfi, 1 inci paragraf ve VI inci bölüm, (B) harfi, 4 üncü paragraf.

(2) Reader's Digest'in şubat 1945 nüshasındaki makalenin Türk basınında çıkan tercümeleleri.

13 — Barış ve güvenliğin zorlu vasıtalarla korunması: İşte yeni dünya teşkilâtının harbi önlemek için derpiş ettiği çareler bunlardan ibarettir. Şimdi geliyoruz ihtilâfların harbe müncer olması, yahut tekrar barış düzenini iade etmek için malik olduğu zorlu vasıtalara... harbin patlamasından cidden endişe edilmesi hallerinde, Cemiyetin

Tasarıda deniliyor ki: «Umumiyetle Emniyet Meclisinin sulha karşı her hangi bir tehdidin varlığını, sulhun ihlâl edilmesini veya her hangi bir saldırganlık hareketini müşahede etmesi ve sulh ve güvenliği yeniden tesis için tavsiyelerde bulunması ve alınması gerekli tedbirler hakkında karar vermesi lâzımdır» (1). Bunlar devletler hukukunun zorlu dediği tedbirlerdir. Barışçı yollarla ihtilâfın bertaraf edilememesi yüzünden barış ve güvenlik tehlikeye düşer ise, Emniyet Meclisi kötü niyetli devleti yola getirmek için zor kullanacaktır. Zorlu tedbirler durumun vehametine göre derecelendirilmiştir. Bunlar boykotajdan başlayıp silâhlı müdahaleye kadar gidebilirler. «Emniyet Meclisi, kararlarının icra edilmesi için, silâhlı kuvvetin kullanılmasını gerektirmiyen her hangi siyasi iktisadî veya diğer tedbirlerin kullanılacağını tasrih etmek ve teşkilâtın üyelerinden bu tedbirleri tatbik etmelerini istemek salâhiyetini hâiz olacaktır. Bu tedbirler, demiryolu, deniz, hava, radyo, posta - telgraf gibi münakale vasıtalarının veya diğer her nevi münakale vasıtasının kısmen veya tamamen kesilmesiyle siyasi ve iktisadî münasebetlerin kesilmesini ihtiva edebilir» (2).

Demek oluyor ki, ilk baş vurulacak tedbir, mütemerrit devletin medenî dünya ile alâkasını kesmek olacaktır. Böylece gayri içtimai bir hareket tarzı takip eden devletin yola geleceği ümit edilmektedir. Hatırlandığı gibi, Milletler Cemiyeti misakının 16 ıncı maddesi de buna benzer hükümler ihtiva ederdi. Fakat bu tedbirlerin netice vermesi de mümkündür. Yahut olabilir ki, durum esasen bir boykotajla iktifa edilemeyecek kadar naziktir. Bu takdirde silâha müracaat zârudur.

Tasarıda deniliyor ki: «Emniyet meclisi bu nevi tedbirleri kâfi addetmediği takdirde milletlerarası sulh ve güvenliği muhafaza etmek veya yeniden tesis etmek için gerekli olan nisbette hava, deniz veya kara silâhlı kuvvetlerinin harekete geçmesine baş vurmak salâhiyetine maliktir. Böyle bir hareket teşkilât üyelerinin hava, de-

(1) Tasarı; Bölüm VIII; (B) harfi; 2 inci paragraf.

(2) Tasarı; Bölüm VIII; (B) harfi; 3 üncü paragraf.

niz veya kara kuvvetleri tarafından yapılacak olan gösterileri, ablo-kayı, ve diğer hareketleri ihtiva edebilir» (1).

14 — Milletlerarası silâhlı kuvvetler meselesi: Emniyet Meclisi bu yoldaki kararını yürütecek durumda bulunacaktır. Gerçekten, cemiyet âzaları, Emniyet Meclisi emrine silâhlı kuvvetler vermediği taahhüt edecekleri gibi, acele hallerde kullanılmak üzere, ayrıca hava kuvvetleri de hazır bulunduracaklardır. Tasarıda şu hükümlere tesadüf olunuyor: «Teşkilâtın bütün üyelerinin milletlerarası sulh ve güvenliğin muhafazasına yardım edebilmeleri için, bu üyeler Emniyet Meclisinin emrine onun isteği üzerine ve kendi aralarında aktedilmiş hususî anlaşma veya anlaşmalar gereğince silâhlı kuvvetler vermediği ve milletlerarası sulh ve güvenliğin muhafazası gayesini güderek, gereken kolaylık ve yardımlarda bulunmağı taahhüt ederler. Bu nevi anlaşma veya anlaşmalar kuvvetlerin mikdar ve nevini ve yapılacak olan yardım ve kolaylıkların mahiyetini tesbit edecektir.» Ve biraz ileride şu hükümle karşılaşılıyor: «Teşkilâtın acele askeri tedbirler alabilmesini mümkün kılmak için, teşkilât üyelerinin, devletlerin beraberce yapacakları bir icraî harekete derhal iştirak edecek hava kuvvetlerini Meclisin emirlerinde bulundurmaları lâzımdır» (2).

Emniyet Meclisinin emrinde bulunacak silâhlı kuvvetlerin hakiki çehresi, bahsi geçen hususî anlaşmaların akdinden sonra belli olacaktır. Fakat her halde bunun kâğıt üzerinde kalmıyacağı muhakkaktır. Daha şimdiden Emniyet Meclisinin otoritesi altında ve ona müşavirlik etmek üzere bir genel kurmay komitesinin kurulacağını biliyoruz.

Hatırlandığı gibi, eski Milletler Cemiyetinin zayıf taraflarından birini de, zecrî tedbirler mekanizmasının tesirsiz kalacak bir şekilde kurulmuş olması teşkil ederdi. Filhakika, yeni âza kabulü veya bir âzanın cemiyetten çıkarılması gibi misakta ayrı ayrı tasrih edilen hususlar müstesna Milletler Cemiyetinin kararları âzalar için yekten mecburî değildi. Hele zecrî tedbirler bahsinde, 16 ıncı maddenin son tefsirlerini müteakip bu bağımsızlık had dereceyi bulmuştu. İtalyaya karşı tatbik edilen iktisadî tedbirlerin, ittifakla tatbik edilememek yüzünden nasıl akim kalmış ve Milletler Cemiyetinin nüfuz ve iktidarını kırmış olduğu hepimizin malûmudur. Halbuki yeni teşkilâ-

(1) Tasarı; Bölüm VIII; (B) harfi 4 üncü paragraf.

(2) Tasarı; Bölüm VIII; (B) harfi 5 inci ve 6 ncı paragraflar.

tın bu bakımdan da kuvvetli ve kudretli olacağı anlaşılıyor. Maaheza biraz sonra görülecektir ki, onun da bir sakat tarafı vardır.

15 — Milletlerarası silâhlı kuvvet ve Anglo-Sakson görüşü: Milletler arası silâhlı bir kuvvetin teşkili bahsinde garip olan nokta şu ki, geçen dünya harbinden sonra, böyle bir kuvvetin vücuda getirilmesini, hiç değilse Milletler Cemiyeti emrine bir genel kurmay heyetinin verilmesini Fransızlar ısrarla istedikleri zaman, bu fikre şiddetle muhalefet edenler, Anglo - Saksonlar olmuştu. Anglo-Sakson anlayışına göre, cihan efkârının manevî kuvveti Milletler Cemiyeti kararlarını yürütmek için kâfi bir müeyyide idi.

O tarihte, bütün yükü donanmalarının taşımamasından korktukları için, İngilizlerin Milletler Cemiyeti emrine silâhlı bir kuvvetin verilmesine mümanaat ettikleri söylenmişti. Bilindiği gibi, neticede Anglo - Sakson telâkkisi ağır basmış ve milletlerarası silâhlı bir kuvvet vücuda getirilmemişti. Bugün ise, aradan yirmi, yirmi beş sene gibi nisbeten kısa bir zaman geçtiği halde, Anglo - Saksonlar milletler arası silâhlı kuvvet fikrinin şampiyonlarıdır.

Bu değişikliğin sebebini, artık harp âfetinden ne adaların, ne de deniz aşırı ülkelerin masun bulunmadığı tebeyyün ettiği için, Anglo - Saksonları asırlarca rahat yaşatan o mükemmel inziyanın iflâsa doğru gitmesinde görenler olacaktır. Fakat sebebi ne olursa olsun, Anglo - Saksonların da nihayet devletler hukukuna içtimaen tanzim edilmiş maddî bir müeyyide verilmesi lüzumunu hissetmiş olmaları muhakkak ki bir kazançtır. Bazan büyük hakikatler ancak büyük felâket ve ıstıraplardan sonra anlaşılıyor. Dünya teşkilâtının emrine mütecavizi tedip için silâhlı bir kuvvet verilmesinin lüzumu da bunlardan biridir. Bu hakikati anlaması için insanlığın ikinci bir dünya harbinin acı tecrübesini geçirmesi icap etti.

Maamafih meselenin güçlükleri de gizlenmemelidir. «Milletler Cemiyetinin emrinde silâhlı bir kuvvet bulunsun» demekle, bu fikri pratik bir şekilde gerçekleştirmek arasında uçurumlar vardır. Yeni teşkilâtın bu sahadaki mesaisini takip etmek pek enteresan olacaktır.

16 — Yarınki teşkilâtın müvazenesizliği: Fakat ne olursa olsun, yarının barış ve güvenlik teşkilâtı selefti gibi kansız ve cılız olmayacaktır. Bütün işaretler gürbüz doğacağını gösteriyor. Yalnız müvazenesiz bir şekilde gürbüz olmasından korkulabilir; kolları ve elleri vücudunun sair kısımlarına, hususiyle kafasına nisbeten çok kuvvet-

li olacağı benziyor. Böylece teşkilâtın iki esash uzvu, Umumî Meclisle Emniyet Meclisi arasındaki müvazenesiz salâhiyet farklarına işaret etmek istiyoruz.

Umumî Meclis, teşkilâta dahil bütün devletlerin temsilcilerinden teşekkül edecektir. Emniyet Meclisi ise, beş büyük devletin, yani Birleşik Amerika, İngiltere, Sovyet Rusya, Çin ve Fransanın temsilcileriyle, Umumî Meclisin iki sene müddetle seçeceği diğer altı devletin temsilcilerinden mürekkep bulunacaktır. Halbuki teşkilâtın hemen bütün salâhiyetleri Emniyet Meclisinde toplanmıştır. Buraya kadar gördüklerimiz, bunların şümül ve mahiyeti hakkında bir fikir vermek için kâfidir.

Umumî Meclis, teşkilâtın iç hayatına mütaallik salâhiyetleri müstesna — yeni üye kabul etmek; Emniyet Meclisinin süreli üyelerini seçmek; teşkilâtın bütçesini tasdik etmek gibi — sadece nazari kalan aslâ icrai mahiyet almıyan salâhiyetlerle teçhiz edilmiştir. Tasarı umumî meclisin nazari diye vasıflandırdığımız salâhiyetlerini şöyle ifade ediyor: «Umumî meclis sulhun ve güvenliğin muhafazası için milletlerarası işbirliği umumî prensiplerini — silâhsızlanmayı ve silâhsızlanmanın nizama sokulmasına taallük eden prensipleri dahil — gözetmek; teşkilâtın veya Emniyet Meclisinin bir veya bir çok üyesi tarafından müracaat edilen ve milletlerarası sulh ve güvenliğin muhafazasına taallük eden meseleleri tartışmak ve her hangi bir mesele veya prensibe taallük eden tavsiyelerde bulunmak hakkını hâiz olacaktır. Hakkında harekete geçilmesi gerekli olan böyle bir mesele tartışmadan evvel veya sonra Emniyet Meclisi tarafından Umumî Meclise sorulacaktır. Umumî Meclis, esasen Emniyet Meclisine sunulmuş olan sulh ve güvenliğin muhafazasına taallük eden meseleler hakkında kendi teşebbüsü ile tavsiyelerde bulunamayacaktır» (1).

Demek oluyor ki, mantıkan teşkilâtın en ehemmiyetli uzvu olması icap ederken, Umumî Meclis, sadece tavsiyelerde bulunan; hattâ Emniyet Meclisinin ele aldığı meselelerde, tavsiyede bulunmağa dahi hakkı olmıyan, tâlî ehemmiyette bir uzuv olarak karşımıza çıkıyor. Filhakika Emniyet Meclisinin, hakkında harekete geçilmesi gerekli olan bir meseleyi müzakere etmezden evvel veya sonra, ona bildirmek; yahut senelik faaliyeti hakkında rapor sunmak mecburiyetinde olması, Umumî Meclisi ikinci plândan kurtarmak için kâfi değildir.

Son gelen haberlerden, Umumî Meclisin salâhiyetlerinin arttırı-

(1) Tasarı; Bölüm V; (B) harfi; 1 inci paragraf.

lacağını öğreniyoruz. Fakat bu genişlemenin hangi sahalarda olacağını henüz bilmiyoruz. Maamafih umumî manzaranın pek değişeceğine ihtimal verilemez. Emniyet meclisi vasi, hemen hiç bir kontrole tâbi olmıyan salâhiyetleri ile, yeni dünya teşkilâtında yine rakipsiz olarak birinci rolü muhafaza edecektir.

Bu vaziyeti meşrulaştırmak için: «Umumî Meclisin kalabalık bir heyet olmak itibariyle ister istemez yavaş hareket edeceği, halbuki dünya barış ve güvenliğini korumak için derhal harekete geçilmesi gerektiği iddia ediliyor.» Bu kısmen doğrudur. Kısmen diyoruz, çünkü harpler anı olarak başlamıyor. Kaldı ki, derhal harekete geçmek zarureti,, bir uzvun, hele Emniyet Meclisinin beş büyük âzasının imtiyazlı bir duruma konmasını hiç bir vakit haklı gösteremez. Emniyet Meclisi büyük devletlerin icra vasıtası yapılmak isteniyor. Zira büyük devletlerin, aralarında anlaştıkları müddetçe, Emniyet Meclisinin diğer âzalarını nüfuzları altına almaları güç olmayacaktır.

17 — Büyük - küçük devlet dâvası: Devletlerin büyük - küçük diye ikiye ayrılmaları oldukça eski bir hikâyedir. Modern mânasiyle büyük devletler XVI ıncı asırdan itibaren kurulmağa başladılar. Deniz aşırı ülkelerin keşfi, bazı Avrupa devletlerine geniş iktisadî imkânlar verdi. Ve böylece büyük ülkelere, geniş insan ve ham madde kaynaklarına malik bulunan bu devletlerin siyasi bir üstünlük temin etmeleri güç olmadı. Gerçekten, bunlar kısa bir zaman içinde, öteki devletlere iradelerini filhal kabul ettirecek duruma geldiler.

Büyük devletlerin dünyayı düzenlemek hususundaki iddiaları da hemen hemen kuruluşları kadar eskidir. Vestifalya muahedelerinde bir müvazene sistemi ortaya atılmıştı. Küçük devletler dirhem vazifesi görüyorlardı. Bu siyaset XIX uncu asra kadar devam etti. XIX uncu asırda müvazene siyaseti muhafaza edilmekle beraber büyük devletler aynı zamanda işbirliği etmeği de tercih ettiler. Ve böylece büyük devletlerin dünya çapında müdahaleci siyaseti başladı. 1815 te kurulan «Mukaddes İttifak» zamanın büyük devletlerini Avrupa barış ve güvenliğinin ve hıristiyanlık akidelerinin koruyucuları sıfatıyla birleştirmişti. Bunu daha sarîh hükümler ihtiva eden «Beşler ittifakı», yani Avusturya, Prusya, Rusya, İngiltere ve Fransa'nın ittifakı takip etti. Bu devletlerin mukaddes hükümdarlık hakları adına İtalya, İspanya ve Portekizdeki müdahaleleri herkesçe malûmdur. Demokratik cereyanlar «Mukaddes İttifakı» söküp atınca, onun yerine büyük devletlerin menfaatlerini koruyan yeni bir teşekkül kaim oldu: «Avrupa Konseri»... 1830 dan ilk dünya harbine kadar

toplanmış olan milletlerarası konferanslara bir göz atmak, «Avrupa Konser» inin dünya işlerinin gidişine ne derece müessir olduğunu anlamak için kâfidir. Geçen dünya harbinden sonra da, Milletler Cemiyeti teşkilâtı işler bir hale gelene kadar, müttefiklerin yüce meclisleri: «Onlar Meclisi», «Dörtler Meclisi» ve «Elçiler Konferansı» adındaki uzuv, büyük devletlerin sözünü yürüten vasitalardı. Niha yet Milletler Cemiyeti teşkilâtı da büyük devletlere üstünlük tanımıştı.

Demek oluyor ki, bazı devletlerin iradelerini diğerlerine fiilen kabul ettirecek durumda bulunmalarından çıkan büyük ve küçük devlet dâvası, bugünün ortaya koyduğu bir dâva olmadığı gibi, aynı zamanda içtimâî ve siyasi bir realiteyi de ifade etmektedir.

Halbuki devletler hukuku bu ayrılığı kabul etmiyor. Bir Koordinasyon nizamı olan devletler hukukunda, devletlerin istiklâl ve müsavâtı evrensel prensiplerdir. Bu iki evrensel prensibe, hususiyle müsavât prensibine dayanılarak devletlerden bir kısmının daha geniş salâhiyetlere malik olmasına itiraz ediliyor: «Mademki devletler müsavidir, o halde hiç bir devlet imtiyazlı bir durumda bulunamaz» deniliyor..

İtiraf etmeli ki itiraz ilk bakışta kuvvetli görünmektedir. İmtiyazla müsavât birbirini nef'eden mefhumlardır. Sonra büyük devletlerin bugüne kadar takip ettikleri müdahaleci siyasetin müsavât prensibi ile kabili telif olmadığı da aşîkârdır. Fakat acaba buna rağmen meseleyi çözüme teşebbüs etmek lâzım değil midir? Zira bugüne kadar, büyük-küçük devlet ayırımını tanımamış olması, hukukun lehine kaydedilecek bir netice vermemiştir. Deve kuşu siyaseti hiç bir yerde, hiç bir zaman şayanı tavsiye bir siyaset olmamıştır. Kaldı ki, meseleye daha yakından bakılınca müsavât prensibinin büyük ve küçük devlet dâvasının çözülmesine hiç te engel olmadığı anlaşılır. Ölü bir kategori olmamak için hukuk, sinesini mutlaka realitelere açmak zorundadır.

18 — Müsavât prensibi dâvanın halîne mânia değildir: Devletlerin büyük ve küçük diye ikiye ayrılmasına müsavât prensibinin cevaz vermediğini söyliyener, müsavâtı mutlak mânada alıyorlar. Gerçi bir bakıma müsavât prensibi mutlak bir mahiyet arzeder: Bütün devletler manevî ve ahlâkî bakımdan eşit kıymetlerdir. Her devlet sırf devlet olduğu için bir değerdir. Bu zaviyeden devletlerin eşitliği mutlaktır. Nasıl ki, insanlar da bu mânada mutlak olarak birbirlerine müsavidirler. Fakat, daha ileri gidip te müsavât prensibinden

müsavi salâhiyet neticesini çıkarmağa kalkınca işin rengi değişir. Zira salâhiyetler gerçekleştirilecek işe ve bu işin başarılması için gereken kudret ve kabiliyetlere göre tayin edilmek icap eder. Demek oluyor ki, pratik sahaya geçer geçmez, müsavilik prensibini izafi mânada anlamaktan ve ancak aynı durumda bulunan devletlerin eşit salâhiyetlere malik olabileceklerini kabul etmekten başka çare yoktur. Hattâ denilebilir ki, başarılacak iş ve bunun için aranan kudret ve kabiliyet faktörleri nazara alınmaksızın bütün devletlere aynı salâhiyetler tanınacak olursa, işte asıl o zaman müsavat prensibi ihlâl edilmiş olur. Çünkü müsavat prensibi, müsavi varlıklara müsavi muamele yapılmasını âmirdir; halbuki başarılacak işler bakımından devletler çeşitli kabiliyetler arzederler.

Evet ahlâki bir değer olarak devletler müsavidirler; tıpkı insanların müsavi olduğu gibi. Fakat, nasıl bu müsavat, görülecek işe ve bu işin görülmesini sağlayacak kudret ve kabiliyetlere göre, salâhiyet ayrılıklarının hukukça düzenlenmesine mâni olmuyor ve bilfarz, bir Bakanın malik olduğu salâhiyetlere, alelâde bir ferdin malik olmamasına, bir Umum müdürün ise, Bakandan daha az salâhiyetli olmasına, müsavat adına itiraz etmek kimsenin aklına gelmiyor ise; devletler arasında da, tahakkuk ettirilmek istenilen işler ve bu işlerin gerektirdiği kudret ve kabiliyetler bakımından bazı salâhiyet farkları vücuda getirmek te pek âlâ mümkün olmalıdır. Bir akli selim ve mantık işidir ki, beşeri, tabii ve sınaî kaynakları diğerleriyle ölçülemeyecek kadar zengin olan bir devletin, meselâ Birleşik Amerikanın, dünya barış ve güvenliği mevzuunda görebileceği müsabet işler, meselâ Liberya cümhuriyetinin göreceği işlerle bir tutulamaz.

Demek ki böylece, müsavat prensibinin devletlere çeşitli salâhiyetler tanınmasına nazarı bakımdan mâni olmadığını ve aynı zamanda küçük - büyük devlet dâvasının, hukuki bakımdan, son bir tahlil ile bir salâhiyet bölüşmesinden ibaret olduğunu, ortaya koymuş bulunuyoruz.

Fakat, bu kadarla iş bitmiş olmaz. Büyük devletlere tanınacak geniş salâhiyetler hukuk çevresine girmiş olmak için bunların birer imtiyaz şeklini almamaları icap eder. Yeni dünya teşkilâtında bu acaba nasıl temin edilebilir?

Bunun için iki çare vardır: 1 — Büyük devlet durumunu açık ve objektif bir statü haline getirmek; 2 — Büyük devlet imtiyazlarını, mesuliyete dayanan salâhiyetlere inkılâp ettirmek. İzah edelim:

Dünya teşkilâtında büyük devletler, şimdi olduğu gibi ismen ve

daimi olarak tayin edilmeyip, Ana yasa büyük devletin tarifini vermekle iktifa eder ve tarifin unsurlarını nefsinde toplıyan her devletin büyük devletlere mahsus salâhiyetleri kullanacağı ilân olunur.

İtiraf edelim ki, büyük devletin tarifini vermek kolay değildir; fakat imkânsız da değildir. Bu tarifin zamanla değişeceğini kabul ediyoruz. Lâkin bugün için, işe yarıyacak bir tarif her halde bulunabilir. Esasen aksi şekilde hareket etmek büyük devletler için dahi bir teminat olmuyor. Zira siz istediğiniz kadar kâğıt üzerinde «Emniyet Meclisinin daimî âzaları filan ve falan devletler olacaktır» deyiniz; hayat nasıl olsa bu iddianızı bir gün yalanlıyor. Sabık Milletler Cemiyeti Konseyinde Birleşik Amerika daimî âza idi; halbuki cemiyete hiç katılmadı. Japonya da daimî âza idi; yeni cemiyette âkıbeti ne olacak bakalım. İtalya da daimî âza idi... Daha eskiden, İspanya büyük devletti; halbuki Birleşik Amerika değildi. Bugün İspanya büyük devletler arasında değildir; Birleşik Amerika ise dev devlettir. Diyeceğim şu ki, kâğıt üzerinde istikbali tesbite çalışmak boş şeydir. Yapılacak şey akıl ve mantık ölçüleri içinde istikbale imkânlar hazırlamağa çalışmaktır.

Kapısı her devlete açık bulundurulmuş bir büyük devletlik statüsünün müsavat prensibini ihlâl etmediği aşikârdır. Teşkilâtta iş görecek büyük devletlerin adedi; vazifede kalacakları müddet vesaire... Bütün bu noktalar teferruat meseleleri olup ana yasanın hususî hükümleriyle halledilecek şeylerdir.

Şimdi geçiyorum salâhiyet meselesine: Bir hukuk sistemi içinde mesuliyete müncer olmıyan salâhiyet mütasavver değildir. Eğer kurulan dünya teşkilâtı bir hukuk teşkilâtı ise, büyük devletlere tanınan geniş imkânların birer imtiyaz olmayıp hukukî mânada birer salâhiyet olduklarında şüphe edilemez. O halde bunların peşinde mesuliyet te bulunmak icap eder. Aksi takdirde, bütün sistem bir bacağı olmıyan bir masaya benzer; müvazenesiz ve sarsak bir şey olur.

Biraz evvel, hukukta salâhiyetlerin, hususî veya umumî iş mülahazasıyla verildiğini söyledik. Büyük devletlere tanınacak salâhiyetler, barış ve güvenliğin muhafaza ve icabında iadesi mevzularına taallük edecektir. Binaenaleyh birleşmiş devletler ana yasının çizdiği hudutlar içinde bunlar, barışı muhafaza için, yahut tekrar iade için iktidarlarında bulunan her vasıtayı kullanacaklardır.

Halbuki bu vasıtalar küçük devletlerin hayat ve istiklâli için koruncu birer tehlikedir. Büyük devletlere tanınan salâhiyetler, her hukukî salâhiyet gibi, belki diğer bütün hukukî salâhiyetlerden da-

ha büyük bir titizlikle hudutlanmalı, başı boş bırakılmamalıdır. Bunun için de bildiğimiz mesuliyet ve mürakabe esaslarını buraya tatbikten başka çare yoktur. Emniyet Meclisinin, yani büyük devletlerin, Umumi Meclis, yani küçük devletleri müvacehesinde mesuliyeti esası bir kere kabul edildikten sonra, iş derece derece siyasi mürakabeden kazai bir mürakabeye kadar vardırıılarak Emniyet Meclisinin aldığı kararların iptaline veya yokluğuna müncer olabilir. Fakat dediğimiz gibi, evvelemirde, büyük devletlerin küçükler önünde mesul oldukları kabul edilmelidir. Hulâsa dünya teşkilâtı çevresinde büyük - küçük devlet dâvası, aşağı yukarı, parlömanter rejimlerde meclisle hükümet arasındaki münasebetler gibi halledilmiş oluyor: Birinde geniş bir yol gösterme ve mürakabe etme salâhiyeti; ötekinde hesabını vermek şartıyla geniş bir takdir ve icra salâhiyeti...

19 — Dumbarton Oaks tasarısı ve büyük devletler meselesi: Dumbarton Oaks tasarısı bu bakımdan da hiç tatmin edici değildir. Çünkü Emniyet Meclisine tanınan geniş salâhiyetler hakiki birer imtiyazdır. Biliyoruz ki, barış ve güvenlik ihlâl edildiği, yahut tehlikeye düştüğü vakit Emniyet Meclisi mütecavizi yola getirmek için askeri vasıtalara baş vurmak salâhiyetini hâizdir. Halbuki büyük devletlerin Veto hakkı denilen sisteme göre, silâhlı kuvvetlerin mütecavize karşı istimal edilebilmesi için Emniyet Meclisinin daimi üyeleri, yani beş büyük devletin ittifakla karar vermeleri şarttır. Bu şu demek oluyor ki, bir büyük devlet kendi aleyhine rey vermiş olmadıkça, yeni dünya teşkilâtında büyük devletlere karşı mütecaviz muamelesi yapılamaz. Bunun ne derece mantıksız ve mantıksız olduğu kadar teşkilâtın gayesine aykırı bir sonuç olduğu meydandadır. Türk basınının ısrar ve isabetle ortaya koymuş olduğu veçhile umumileşen harplardan hiç biri küçük devletlerin menfaat çatışmasından çıkmamıştır. Tarihi bir hakikattir ki, umumileşen harplere hep büyük devletler sebep olmuşlardır.

20 — Veto hakkı ve üçüncü dünya harbi: Bu Veto hakkının, XXinci asrın en büyük siyaset adamları arasında sayılan şahsiyetler tarafından, bilhassa şu ikinci dünya harbi içinde, teklif edilmiş olduğuna hayret etmemek insanın elinden gelmiyor. Müstakbel barış ve güvenliği tesis için toplanıp görüşen zevatın gözleri daha fazla büyülenemez. Bay Stetinius son verdiği demeçlerin birinde : «Veto meselesi üzerinde bu kadar fazla ısrara lüzum yoktur. Şayet büyükler arasında bir ihtilâf çıkarsa bu üçüncü bir dünya harbine

yol açacaktır» demiş... Amerika Hariciye Bakanı açık konuştuğu için kendisine müteşekkir olmalıyız. Fakat içinde üçüncü bir dünya harbinin tohumları bulunan bir barış teşkilâtının kurulmasının gülünç olduğunu da hiç olmazsa kabul etmek lâzımdır. Belki insanlığın uslanmak için üçüncü bir dünya harbi görmesi mukadderdir.

Fakat henüz ikincisi bitmemiş iken bizlere düşen vazife elimizdeki bütün imkânlarla buna meydan vermemeğe çalışmaktır. Bunun için San Fransisko demeçlerinde: «Birleşmiş milletler ana yasası mükemmel olmayacaktır.» gibi sözlere tesadüf edilmesini müsamaha ile karşılamıyoruz. Birinci dünya harbinden sonra Milletler Cemiyeti misakı da aşağı yukarı aynı zihniyetle hazırlanmıştı. Hattâ bir bakıma Crillon otelindeki murahhaslar, San Fransiskodakilerden daha cesur adımlar atmışlardı. Hiç değilse misakta Veto hakkına benzer bir şey yoktu. Lâkin netice ne oldu? Hayır! «Akıl için tarik birdir.» Eğer, akıl ve mantığın ana hatlarında da fedakârlıklar yapmağa başlar ve bunu yüksek bir siyaset sayacak olursak, emin olunuz insanlık neslimizi affetmiyecektir.

Bu ikinci tecrübeden sonra dünya teşkilâtı mükemmel çıkmalıdır; mükemmel çıkmalı idi. Mükemmel tatbik edilmeyebilir; fakat mükemmel çıkmalı idi. İki tecrübe kâfi idi. Bunun için tasarının nakiseleri üzerinde uzun uzun durduk. Şimdiye kadar ileri sürülen tenkitler, tasarıda yer aldıkları için barış ve güvenliği tehlikeye düşüren hükümlere tevcih edilmiştir. Fakat, tasarının bir de ihtiva etmediği bir husustan ötürü yarının barış ve güvenliğini tehlikeye düşürdüğü iddia edilebilir ki, biraz da bu nokta üzerinde durmak istiyoruz.

21 — Barış için insanlık teşkilâtı kurmak lâzım: Şöyle bir sual sorabiliriz:

— Kurulacak teşkilâtın asıl gayesi harbi ortadan kaldırmak değil midir? Bu suale müsbet cevap verileceği şüphesizdir.

O halde ikinci bir sual soracağız:

— Harbi ortadan kaldırmak için ne yapmak lâzımdır?

Malûmu ilâm kabilinden olmakla beraber, bir de Lapalice hakikatı sayılmasına rağmen diyeceğiz ki: harbi ortadan kaldırmak için harbi istememek kâfidir. Evet mesele bu kadar basittir; harbi istememek kâfidir. Şayet harbi istemiyenler yeni dünya teşkilâtında söz sahibi edilecek olursa, harbe mâni olmak kabil olacaktır.

Şimdi üçüncü bir sual soracağız:

— Harbi istemiyenler, amma cidden ve samimen harbi istemiyenler acaba kimlerdir?

— Harbin ıstıraplarını çekenler; harbin yükünü doğrudan doğruya taşıyanlar; harpte ölenlerin silâh arkadaşları, anaları, babaları, kardeş ve karıları, çocukları sevgilileri; harpte kolunu, gözünü, bacağına bırakanlar... İşte harbi istemiyenler bunlardır. Bir kelime ile harbi istemiyenler, kıskırılmadıkça halktır. O halde harp âfetinden korunmak istiyorsak, dünya teşkilâtında mutlaka halka sesini duyurmak imkânlarını vermeliyiz. Belki buna karşılık: Halkın devletler hukukunda öbje olduğu» ileri sürülecektir. Bu ve buna benzer itirazlar bizi durdurmamalıdır. Harbi kaldırmak için, eğer icap ediyorsa, bazı nazari esasları yeniden gözden geçirecek kadar cüretkâr olmalıyız.

22 — Dünya Temsilcileri Meclisi: Biraz evvel işaret olunduğu gibi, barış ve güvenliği ancak halk sağlayabilir. Geçen harplerin felâketlerini görmüş, yarın çıkacak harplerde de yine en ağır yükü taşıyacağını bilen basit insanlardan bir meclis kurulabileceğini ve bu meclisin tesir altında kalmadan karar almasının temin edilebileceğini zannediyoruz.

Bu meclise «Dünya Temsilcileri» Meclisi ismini verebiliriz. Tasavvur ettiğimiz teşkilâta barış ve güvenlik mevzularında son söz, «Dünya Temsilcileri» Meclisine ait bulunacaktır. Bu meclis aynı zamanda, Umumi Meclisle Emniyet Meclisinin çatışmalarında aracılık vazifesiyle de mükellef kılınabileceğinden, «Dünya Temsilcileri» Meclisi büyük ve küçük devletler arasında bir müvazene unsuru dahi olabilir. Böylece harbin bertaraf edilmesi ihtimallerinin bir hayli artacağına inanıyoruz. Fakat meselenin esası, gerek kuruluştaki, gerek işleyişte bu uzvun her türlü tesirden uzak kalmasını temin edebilmektedir. Bunun için de «Dünya temsilcileri» Meclisinin aşağıda izah edeceğimiz şekilde kurulmasını ve işlemlerini düşünüyoruz:

Her devlet bir intihap dairesi sayılacak ve her birinden otuzar temsilci seçilecektir. Seçimin kur'a ile yapılmasına taraftarız. Böylelikle intihap usulünün zorlukları aşılmış olacaktır. Esasen temsilcilerde, «ölmek istemiyoruz» demesini bilmekten başka bir ihtisas aramadığımızı göre, en ehliyetlileri meydana çıkarmağa yarayan alelâde intihap usulüne burada lüzum da yoktur. Hattâ «Dünya temsilcileri» Meclisine seçilebilmek için, diplomasi işlerinde bilgisizliği, biz bir ehliyet şartı addedeceğiz: Hükümetin yüksek katlarında va-

zife görenlerle diplomasi memurları seçilmek hakkında mahrum edileceklerdir.

23 — Gizli ve ferdi rey usulü: Fakat «Dünya temsilcileri» Meclisinde dünya adına konuşulması, dünya adına kararlar alınabilmesi için her temsilcinin hiç bir hükûmetin, hiç bir hizibin adamı olmadan hür ve müstakil bir dünya vatandaşı sıfatiyle hareket edebilmesi icap eder. Bunlar hükûmetlerinden aldıkları talimat üzere değil vicdanlarının sesini dinliyerek reylerini kullanabilimelidirler. Bunu da gizli ve ferdi rey usulü ile temin etmek mümkündür. Ferdi ve gizli rey usulü bir kere kabul olundu mu, her temsilci, serbestçe aklının ve vicdanının aydınlığında yürüyebilecektir. Kötü niyetlilerin menfi faaliyetlerine bir sed çekmek için ayrıca kararların 2/3 çoğunlukla alınacağını da ilâve edelim. Nihayet dünya temsilcilerinin diplomasi usullerinin uyuşturucu ve tatlı havasına alışmamaları için de, seçimleri kısa fasıllarla, bilfarz altı ayda bir yenilemek münasip olur.

24 — İki evrensel kaide: Yarının barış düzeni hakkındaki düşüncelerimize son vermezden evvel, müsaadenizle yeni teşkilâtın işe başlarken şu iki kaideyi evrenselce kabul etmesi lüzumuna da işaret edeceğiz. Kaidelerden biri mütecavizin tarifine; diğeri tecavüz halinde iş başında bulunan devlet adamlarının mesuliyetine taallük edecektir.

Mütecavizin hukukî bir tarifini vermek için bilindiği gibi geçen dünya harbinden sonra hukukçular pek çok çalışmışlardı. Hattâ bu çalışmalardan mülhem olan bazı andlaşmalar bile aktedilmişti: 1933 tarihli Londra andlaşmaları gibi... Bu mevzuda en fazla başarı elde etmiş hukukçu belki müteveffa N. Politis'tir. N. Politis tecavüz hallerini beş maddede toplamış ve teklifleri hemen hemen bütün hukukçular tarafından kabul olunduğu kadar, hükûmetlerce de kabul edilmişti. Öyle zannediyoruz ki, bu beş maddede toplanmış olan tecavüz halleri bugün için dahi kıymetlerinden bir şey kaybetmiş değillerdir. Onun için bunları aşağıya aynen kaydediyorum:

- 1 — Başka bir devlete harp ilân etmek;
- 2 — Başka bir devlet ülkesini, harp ilânı olmasa dahi, silâhlı kuvvetlerle istilâ etmek;
- 3 — Başka bir devlet ülkesine, gemilerine, yahut hava gemilerine, harp ilânı olmadan kara, deniz veya hava kuvvetleriyle hücum etmek;
- 4 — Başka bir devletin sahil ve limanlarını abloka etmek;
- 5 — Kendi ülkesinde teşekkül edip başka bir devletin ülkesini

istilâ eden silâhli çetelere yardımda bulunmak; veya istilâyâ uğrıyan devletin talebine rağmen mezkûr çetelerin gördüğü yardım ve himayenin kesilmesi için yed ve iktidarında bulunan teknil tedbirleri almağı reddetmek.

Cenevre protokolu da mevzua başka bir zaviyeden bakmıştı. Protokola göre mütecaviz: ihtilâfı barış yoluyla halletmiyen, yahut halledip de karara uymıyan devletti.

İhtilâfların barış yoluyla hallini sağlıyan bir teşkilâtta Politis'in tarifi ile Cenevre protokolunun tarifi pek âlâ kifayet eder. Maamafih daha kestirme, pek daha kısa bir tarif vermek ve «tecavüz bir devletin ülke bütünlüğüne ve siyasî istiklâline karşı haksız olarak silâhli bir harekete girişmektir» demek kabildir. Bütün ihtilâfların barış yoluyla halli mecburi olunca böyle kesin bir tarifi kabulünde pek büyük mahzurlar olmasa gerek.

Son gelen haberler ana yasada mütecavizin tarifi bulunmayacağını bildiriyor. Her müşahhas vaziyette Emniyet Konseyi bir tecavüz karşısında bulunulup bulunulmadığına karar verecekmiş. Suçların peşinen tarifinden iç hukukta zarar mı görüldü ki, milletlerarası hukukta bundan çekiniliyor?..

Halbuki tecavüz kesin olarak tarif edilirse tecavüzleri önlemenin o nisbette kolay olacağını herkes kadar büyük devletlerin murahhasları da bilirler elbet. Sonra unutmamak lâzımdır ki, silâh henüz patlamadıkça aradaki ihtilâf ne kadar çetin olursa olsun, bir hal sureti bulmak daima kabildir.

Dünya teşkilâtının işe başlarken kabul etmesini zarurî bulduğum ikinci kaide de, biraz evvel söylediğimiz gibi mesul hükümet adamlarına taallük edecektir. Kaide aşağı yukarı şu mealde olmalıdır: «Tecavüz harbine tevessül eden mesul hükümet adamları; milletlerarası adalet divanının kararıyla idam cezasına çarptırılır.»

..

25 — Bekliyoruz: İleri sürdüğümüz şu fikirlerin bugünkü şartlar içinde gerçekleşmeyeceğini biz de sizler gibi biliyoruz. Fakat şunu da biliyoruz ki, insanlık barışa ve güvenliğe belki asırlık hayatında hiçbir zaman bu kadar yaklaşmamış, bunu gerçekleştirecek faktörleri, müsbet unsurları, sinesinde bu kadar kuvvetle taşımamıştır. Ancak bu müsbet faktörler ilkah edilmedikçe meyve vermiyen çiçekler gibi ölüp gitmeğe mahkûmdur. Zira sulh nizamını gerçekleştirecek, gerçekleştirebilecek durumda olan zevat ellerindeki nimetten habersiz bir çıkmaza doğru gidiyorlar.

Halbuki San Fransiskoda bir konferans toplamak fikri iyi bir başlangıçtı. Henüz harp bitmeden dünya barış düzenini kurmağa teşebbüs etmek, galibiyet sarhoşluğu ile yapılacak hareketleri önlemek için çok yerinde bir buluştu. Fakat ne çare ki San Fransiskoya bir poker partisine gider gibi gidildi. Poker zihniyeti konferans açılmadan başladı; hâlâ devam ediyor. O halde zahmete değmez. Açık konuşalım: Hükûmetlerin başında bulunan zevat asırlar boyunca Machiavelli terbiyesi almış kimselerin selefleridir. Ne yapsalar tamamiyle kurtulamıyorlar. En insaniyetperver nutuklarının bir tarafında, bakıyorsunuz Machiavelli'ce bir iki cümle...

Bu bakıma büyük devlet ve küçük devlet farkı gözetmeğe mahal yoktur. Zira küçük devletler ricalinin de kalbinde bir değil, belki iki Machiavelli yatar. Amma bu böyle devam ettikçe bir barış düzeninin kurulmasına da imkân yoktur. Machiavelli'ler barış içinde yaşamak için halkedilmemişlerdir. Esasen bu kabil olsaydı, dünya sulhu çoktan kurulmuş olurdu.

Fakat bütün bunlara rağmen, yani milletlerarası münasebetlere «Machiavelli» ciligin hâkim olduğunu bildiği halde insan, ümide kapılıyor. Ve bu kadar facia ve ıstırap içinde, dünyaya barış ve güvenliği getirmek için bir araya toplanan münevverlerin bu facia ve ıstırapara bigâne kalmıyacaklarını, kalamıyacaklarını insan ister istemez kabul ediyor. Onun için sayın başbakan Churchill'in son ve pek kuvvetli ve imanlı demeçlerindeki şu sözlerin gerçekleşmesini bütün varlığımızla bekliyeceğiz: «San Fransiskoda kurulmak üzere bulunan dünya teşkilâtının boş bir kelime, kuvvetliler için bir kalkan ve zayıflar için bir alay mevzuu olmamasına çalışmak zaruretindeyiz. Muzaffer devletlerdir ki, zafer saatlerinde asaletleriyle ellerindeki muazzam kuvvetlere lâyık olduklarını gösterebilirler» (1). Asaletinizi bize gösteriniz muzaffer devletler!..

Doçent Dr. Mehmet Ali Aybar

(1) 13. V. 945 tarihli Demeç.